Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Bréfa- og málasafn Benedikts Sveinssonar 1921-1942, 3. hluti

Bjarni Benediktsson – Benedikt Sveinsson – Barðstrendingabók – Látrabjarg – Eyjólfur Sveinsson – Bergsveinn Skúlason – Hvallátur – Pétur Jónsson frá Stökkum – Vestfirðir – Geirdalshreppur – Guðjón Jónsson

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Benediktarskjöl
Askja 5-16, Örk 4

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

og þar fjárdalabænum. Það er minni jörð en Skaldsstaðir, bæði að tún-stærð og engjaslægjum. ~~Hefir þar jafnan verið fátæklegur búskapur.~~

Í Berufirði eru venjulega haldnir þingmálafundir± og aðrar samkomur, er allir sveitarmenn skulu sækja. Þar er fundarhús gott.

Hyrningsstaðir eru vestan með firðinum. Tún var þar fremur lítið, en engja-slægjur all-miklar. – Þar bjó Hyrn-ingur, fóstbróðir Gull-Þóris.x)

~~Þessir þrjár síðasttöldu jarðir voru oft kallaðar í Botninum. Landkostajarðir fyrir sauðfé, en voru fyrrum taldar heldur útarkunnar.~~

Þetta á að standa.

---

x) Sléfiskalækur rennur í Berufjarðarvatn. Í Þorskfirðingasögu = er sagt, að fiskur hafi verið fóðraður í lækinum og alinn þar upp. Þess er hvergi annars staðar ~~í fornöld~~ getið, að menn stundum hafi verið silungaklak í fornöld.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Reyðjanesið gengur fram milli Berufjarðar og Þorskafjarðar. Nesið er mikið og breitt framan, en mjótt efst, sem áður getur, tengir það við landið. Heitir það Berufjarðarháls. Þar, rétt við veginn, er allstórt vatn: Berufjarðarvatn; er fellur úr því Kinnarstaðaá í Þorskafjörð.

þetta standi.

~~Á nesinu er fjall mikið, Reykjanesfjall, sem umlykur það að miklu. Er það hæst syðst, en lækkar eftir því sem norðar dregur, allt í Berufjarðarháls.~~

Að sunnan og vestan, fram með Þorskafirði, eru ~~fjallið ...~~ brattar hlíðar og lág hamrabelti. (Sumstaðar lítt kleif, en grasgrónum hið neðra.) Að austan, með Berufirði, er hin nafnkunna Barmahlíð, „með blágresið blíða, berjalautu væna". ~~En Barmar innsti bær á Reykjanesi, en Staðar hinn vestasti. Fyrir vestan Stað beygir í Þorskafjörð.~~

þetta standi.

þetta standi.

Undirlendið neðan við fjallið er hið efra hallandi mýrar og valllendismóar, en neðar flóar og holtasund. Víða ganga fram smánes ~~fram í fjörðinn~~, en aragrúi af eyjum hólmum og skerjum liggur fyrir landi.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

25.

Vorhúsaveiti var þar ~~talsvert~~ allmikil. Raftskógar-bálk á Staðarkirkja í Teigsskógi á Hallsteinsnesshlíð.

Á Stað hafa löngum búið ýmsir merkisprestar, sem hér verða ekki taldir.

Þorskafjörður. – Laugaland er inn með Þorskafirði, langa bæjarleið frá Stað. Lítil ~~jörð og slægnarýr~~. Talið er, að ekki sjái sól á Laugalandi í átján vikur að vetrinum.

Innan við Laugaland er hin „Hlíðarhlíð“ ~~löng (tvær sex stuna löng)~~ (nær sex km. löng) með háum hamra-beltum í brúnum og óslétt leið neðan. ~~Gamall maður sagði mér~~ Haft er eftir gömlum manni, að betra væri að skríða Barmahlíð, en að ganga Hlíðarhlíð.

Hlíð – stundum nefnd Hlíð í Þorskafirði – er næsti bær. Hefir hún löngum verið talin nytja- og farsældarjörð. ~~Tún er þar all-stórt, og engjaslægjur all-miklar.~~ Skógur nokkur. ~~Engidalur er í landi jarðarinnar, sem nefnist Hlíðarhalt.~~

Stendur

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Hofsstaðir ~~eru~~ skammt fyrir ~~Hatti~~ bæjarleið innar með
firðinum, lítil jörð en notasæl.

Í Þorskfirðingasögu er bærinn nefndur
Hof. – Þar bjó Hallur, sem deildi við
Þóri um Valshellis gull. Stór og afar-
fornleg tóft er í Hofsstaðatúni, og önnur
hringlaga, lítil, þar rétt hjá. Sigurður
Vigfússon fornfræðingur hafði talið
það hoftóft og goðastúkan frá heiðni.

þetta stendur

~~Skammt utan við Hofsstaði er lítið dal-~~
~~verpi vestan í hálsinum. Heitir það Rauðdalur~~
~~þar sér fyrir húsarústum og túngarði.~~
~~Þorskfirðingasaga getur þess, að Rauður sonur~~
~~Halls hafi búið í Rauðdal og verið felldur þar~~
~~við garð.~~

Skógar miklir voru á Hofsstöðum langt
fram á 19. öld. Smá-eyddust þeir af stöð-
ugri níðslu, ekki síst til kolagerðar.
Var stór raftskógur í Rauðdal utan við Hofsstaði og átti Garps-
dalskirkja þar raftviðar-ítak. Sagt er, að
bóndi nokkur, sem bjó á Hofsstöðum á önd-
verðri 19. öld, hafi uppurætt allan raftskóg
úr Rauðdal, til þess að Garpsdalsprestur

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

á hann verið talin fleytingsjörð. Bygga
þar jafnan efnamenn fram eftir síðustu
öld. Tún er allstórt, og engjar miklar í
Hrishólsflóa og víðar.
Á nesinu milli Króksfjarðar og Beru-
-fjarðar eru tveir bæir: Borg og Hafrafell
undir samnefndum fellum.

Borg ~~er~~ stendur utarlega á nesinu, túnið
er í hvamminum, er ~~Borgunum~~ Borgir um-
-lykur á þrjá vegu. Frá Borgunum fram
á nestána kallast Land, en það vall-
-lendismóar með hrískjarri og lyngi.
Borg er fremur smá jörð, slægnalítil,
en útbeit all-góð. Æðarvarp nokkurt
og dálítil vorkópaveiði er þar.
(~~Forn eyðibýli, er nefnist Borgarhol,~~
~~er í landi jarðarinnar.~~)

Hafrafell er ofar á nesinu, austan
undir samnefndu felli. Í slakka vestan
í fellinu er ~~Kapl~~ Kilansvatn: Dregur
það nafn af manni, er Kilan ~~at nafni~~ hét.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Var hann drepinn á sundi (Sbr. Þorskfirðinga-sögu). ~~(Jörð þessi er talin meiri flatneskju-jörð en Borg, og hefir löngum verið talin nytjajörð.)~~

Tvö eyðikot eru í landi jarðarinnar annað við Króksfjarðarbotn, og heitir Vogbotnskot. Þar var búið til 1880. Hitt kotið ~~heitir~~ nefnist Rauðumýrarkot. ~~(Er það vestan undir fellinu, og sést þar enn fyrir rústum)~~

Þetta á að koma

~~Frá norðurenda Hafrafells uppað Hróhálsfjalli er melhryggur lágur, sem heitir Vatnshryggur. Dregur hann nafn af Hróshálsvatni. Þar skiftast leiðir. Liggur annar vegurinn vestur að Berufirði, en hinn er þjóðvegurinn að Kinnarstöðum í Þorskafirði.~~

Skáldsstaðir eru fyrir botni Berufjarðar. Það er lítil jörð, falleg og hæg.

Berufjörður er lítið eitt vestar og

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

~~Áður var hafð þar setur og sát um fyrri reistum í Selgalgjalllum~~

~~Skammt innan við Miðfarstein, þar sem Húsabyggjar hubir, sá fyrir rústum og virðist þar hafa verið býli að fornu. Síðan mikið er þar voni, og mætti geta sér til að hún hafi valdið eyðing kotsins. Hefir það sennilega heitið Hóls.~~

Ulfur Skjálgi nam Reykjanes og bjó á Miðjanesi.

Hamarland er fremur lítið jörð, ~~land-rými er þar nægilegt, en tún lítið og~~ ~~þýft - ~~ ~~engi nær og léleft~~. ~~Hlunnindi eru þar~~, hin sömu ~~sem~~ á ~~fyrnefndum jörðum~~.

Brandastaðir er hjáleiga frá Stað. Er það lítið kot og hlunnindalaust.

Staður er prestssetur og kirkjustaður. Eftir forskjeðningasögu að dæma, er líklegt, að bærinn hafi upphaflega í landnámsöld heitið Gröf, en síðar

þetta komi allt

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

verið nefnt Staður.

Jörðin er stór og ágæt að flestum landsnytjum. Túnið er ekki ~~[illegible]~~ stórt, en slétt ~~[illegible]~~ og vel grasgefið. Engjar eru miklar, ~~hagar góðir og víðlendir.~~ — Staðará rennur utan við túnið. ~~Á~~ Utan við hana er annað býli. Hafa þar ~~lengi verið~~ fjárhús. Þar var áður hjáleiga er hét Þembu-Kot. Mun það hafa verið í ábúð fram á átjándu öld. Á Staðardal eru ágætir beitarhagar. Staðará steypist í fallegum fossi fram af brúninni. Um hann kvað Matthías

„Á Stað er foss, sem fellur
með fjöri vor og haust."

Ekki er foss þessi jafn-fagur og Hegárfoss.

Æðarvarp ~~er~~ var mest á Stað, allra landjarða við Breiðafjörð. Er það mest í lítilli og lágri eyju, sem heitir Máfey. Á síðustu öld fengust þar stundum 40 kg af hreinsuðum æðardún, og nálægt 10 kg úr Hvítaflóju. Sést þess vottur á Æðarklettum og fleiri hólmum.

2

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

en ofar miklar, út frá túni á báðar hliðar. Næst í túninu eru einkennilegir Kletta-hólar, sem heita Hellishólar. Á milli þeirra mættu húskarlar Þorgils Arasonar Gretti forðum með bolann á herðum sér. – Frá túninu upp undir fjallið & slétta melar, sem heitir Skeit... Fyrir ofan [austan] túnið & lítið þá sem heitir Grund. Var það eitt af hjáleigunum.

Auk Grundar voru þessar hjáleigur: Austurgarður, austanvert í túngarðinum. Þar nálægt & lítil brunnhola, Austurgarðshola. Var það eina kalda vatnsbólið á Reykhólum fyrrum.– Fjósakot, var í suðurjaðri túnsins. Bæði þessi kot voru í ábúð fram yfir 1860.– Runkahús er í ~~suðvesturjaðri~~ vesturjaðri túnsins. Það kot var í ábúð fram undir síðustu aldamót, en Grund þar til um 1884. – Í vestur-jaðri túnsins var eyðihjáleigan

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Kaldrani. Langt er síðan hún hefir byggð verið. – Titlingastaðir er forn eyðihjáleiga í Titlingastaðanesi. Er það getið nefnt í Grettissögu. Sér þar enn fyrir rúst. ~~(Þaðan er örk bæjarleið heim að Reykjahólum.)~~ Árnahús-stöðin í túngarðinum við Skeiðið. Var það húsmannsbýli, án grasnytja.

Margir hverir og laugar eru í Reyk-hólum, einkum sunnan og vestan við túnið. Vestur frá bænum er laug, sem heitir Fjóslaug, 55° heit. Var það vatnsból fyrir fjós og bæ. Vatnið er þó heitara þar en svo, að gripir drekki það ókælt. Vestan undir Hellishólum er Kraflandi, og fleiri hverir. Hann er djúp, kringlótt skál ofan í slétta klöppu, eða bergstall. Er hann tæpur meter í þvermál og 60-70 sm. djúpur. Allmikið vatnsmagn er í honum.

Skorningur er ofan í bergstallinn

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þetta standi: ~~(Fyrir utan Klettinn er svonefnt Barma-hraun. Er það uppgrónir grjóthólar, sem ná milli fjalls og fjöru. Lítill Spriklandi lækur rennur niður með hraungarðinum innan verðum.)~~

Barmar er næsti bær utan við Klett-inn; lítil jörð, en notagott sauðland. Lítilsháttar selveiði hefir verið þar.

Miðhús er utan við Barma. Tún er þar gott, slægjur all-miklar, að nokkru í eyjum. Hlunnindi eru þar all-mikil, bæði æðarvarp og selveiði. Liggja þar margar eyjar undir, og er Hrísey þeirra mest. (~~Var þar fyrrum góð fjárbeit í haustum og er sjálfsagt ennþá. Undirlendi er þar lítið, og nær túnið milli fjalls og fjöru.~~ *Standi:* Læknissetur var ~~þar fyrrum~~ á Miðhúsum um ~~xxx~~ skeið.

Reykhólar eru næst fyrir utan Miðhús. Hefir sú jörð jafnan verið

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

talin eitt hið mesta höfuðból Vestfjarða, og hefir alla þá kosti til að b[illegible], sem íslenska bújörð mega prýða, nema lax-veiði og heimræði, sbr. vísu Eiríks Sveinssonar um hlunnindi á Reykhólum:

„Söl, hrognkelsi, kræklingur,
hvönn, egg, reyr, dúnn, melur.
Kál, ber, lundi, kolviður,
Kofa, rjúpa, selur."

Sumt af þessum hlunnindum er raunar ekki mikils virði, allra síst nú á tímum. Ekki telur þó vísan það, sem altaf hefir verið mikils virði á jörðinni, en það er jarðhitinn og hverirnir. Silungsveiði í Þorskafjarðará er heldur ekki talin í vísunni.

Reykhólabærinn er á stórri og ávalri hóla-bungu en lágri. — Útjaðrarnir voru þýfðir. Voru þar kot, sem nú hafa verið lögð undir heimajörðina. Heimatúnið var rennislétt. ~~[illegible]~~. Engjaslægjur

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Byggðin er flatlend, gróðursæl og fögur; ~~H~~
fremur þykir þar landlétt fyrir sauðfé, en
stórgripahagar góðir. Bæirnir standa í
röð fram með fjallsrótunum. Breiðast
er undirlendið um Reykhóla, en smámjókkar
eftir því, sem utar dregur.

Barmahlíð telur ég ná frá og fyrir sér,
utan við Hyrningsstaði; ~~út með Berufirði~~.
Hlíðin liggur undir Reykhólakirkju.
Hún mun vera um 8 km. löng. Innst
er ~~þar~~ sama og ekkert undirlendi. En
þar eru gil eða skorningar ofan úr
fjalli til sjávar, og kallast ~~gjár~~ Litla-
gjá og Stóragjá. Hestavegur liggur
þvert yfir báðar gjárnar.

Hið efra í hlíðinni eru lágir gras- og
lynghjallar, hver upp af öðrum. Neðar
er breið undirlendisræma, vaxin grasi
lyngi og skógarkjarri. Allháir bakkar,
klettalausir, eru með sjónum.

Áður höfðu Reykhólar selför í
hlíðinni.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Þetta standi.

12.

~~Heita þar Nýjasel og Fornasel, sjást rústir þeirra.~~ – Gjáin [illegible] er um hlíðina, ~~víðast sléttar melgötur. Á einum stað er langur melur, sem heitir Skeiðbugur.~~

Gömul trú var það, að á Barmahlíð væri illvættur eða flagðkona, er kölluð var Rauðsokka. Var talið, að hún gerði mönnum ýmsar glettur, ~~og~~ er þeir fóru um hlíðina að næturlagi. Sagt var, að hún hefði einu sinni ~~Eitt sinn átti hún að hafa~~ elt vel ríðandi mann út yfir Barmaána. Þá hafði ~~átti~~ reiðskjótinn ~~að hafa~~ sprungið. Í sama bili sá Rauðsokka Reykhóla-kirkju, en maðurinn hrópaði í dauðans ofboði: „Ó, Hólakirkja, hjálpi nú allir þínir heilögu!“ Brá Rauðsokku þá svo við, að hún sneri aftur og varaði sig á að elta menn eins langt eftir það, því að Ólafur konungur helgi var verndardýrlingur Reykhólakirkju.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

21

á Reykjanesfjallgarði. ~~Arnberg er einkennilegt fallegt hamravirki~~: Í Rjúpnafelli voru fyrrum setur kvíar frá Reykhólum. ~~Var það talin þriggja stunda leið.~~ ~~[illegible] er og [illegible] Reykhóla, sem áður hefir verið getið.~~

Á Reykhólum hafa búið margir höfðingjar og rausnarmenn, allt frá söguöld. Jón skáld Thoroddsen er þar fæddur. [Þar bjó um þrjátíu ára skeið, ~~þjóð~~ á seinni tíma kunnur bændahöfðingi, Bjarni Þórðarson, með mikilli rausn og skörungsskap. Hann byggði bæ mikinn 1873–74, sem enn ~~[illegible]~~ stendur, en nú eðlilega að falli kominn. Hafði hann um fjörutíu manns í heimili á stundum. Munu Reykhólar sjaldan hafa verið jafnvel [illegible] og í biskupstíð Bjarna.]

[ ] Athugist betur, hvort sleppa skal.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Höllustaðir er næsti bær við Reykhóla.
~~Túnið er~~ Það er all-stór jörð, ~~en miklar slægjur og sumarhagar góðir~~. Þar er æðarvarp nokkurt, vorkópaveiði og hrognkelsaveiði. —
Nálægt Höllustöðum steypist Heyá í afar-fallegum fossi fram af fertugri hamrabrún. Má ganga bak við fossinn. Mun hann einn af fegurstu fossum hér á landi, þótt eigi hafi verið á loft haldið. Laugar eru nálægt Höllustöðum.
Skerðingsstaðir, var að flestum landsnytjum talin nær helmingi stærri jörð en Höllustaðir; landkostir svipaðir. Þar er og æðarvarp, vorkópaveiði og hrognkelsalagnir.
Eyðihjáleigan Fótur er niðri í nesjum þar voru höfð beitarhús og heyjað þar að.
Miðjanes er stuttri bæjarleið utar við Skerðingsstaði, og mjög líkt að landsnytjum og hlunnindum. — Túnið er þó stærra, og hefir verið mikið bætt síðan um aldamót. ~~Sauðland er þar ágætt~~.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

~~Hvítabjarnarey, Hlöðutey, Nauteyjar~~ og margar fleiri eru ~~allar~~ nytjaeyjar vegna æðarvarps, lundavarps og fleiri gæða. Sleggjur eru þar miklar og fitubeit fyrir sauðfé á haustin.

[~~Selveiði er mikil á Reykhólum, bæði vorkópar og haustkópar. Landsselurinn kæpir að vorinu, og eru vorkóparnir veiddir í net. — Útselurinn kæpir að haustinu, seinni hluta september og síðar. Hann kæpir jafnan á stórum ~~eyjum~~ skerjum og eyjum, sem ekki fellur yfir sjór. Liggja kóparnir þar í bóli þar til hann & hárinn er hörund. Kóparnir tær linir og kastaðir & þá fæðast. — Skiptir urtan (móðirin) öðru hvoru upp til þeirra, til þess að gefa þeim að sjúga. — Kóparnir eru drepnir í bólunum, og kallaðir bólkópar. Veiðin & kallast uppidráp.~~]

þessu er sleppt

Vera mun látið að um 200 kópa

20

veiðist, en hafi veizt, áður í Reykhólum.
(Strik:) ~~Landsskuld jarðarinnar mun hafa verið greidd að nokkru leyti í [illegible] síðan áður.~~

Nokkur nytjagóð ítök fylgja Reykhólum. Má þar telja hálfan Kollabúðadal. Vesturhlíð dalsins heitir Hvammahlíð. Það var hið forna Gunnarsstaðaland. Þar bjó Vésteinn (St. Þorsk. sögu). Það er nú haft fyrir afrétt. Húsarústir gjört enn á Gunnarsstöðum. Stóð bærinn neðarlega í dalnum að vestan, gegnt Kollabúðum.

Heyárdal
~~Hnúðardal~~?

Á Reykjanesfjalli á jörðin mikið land, ~~hálfan~~ í Heyárdal, móts við Hlíð í Þorskafirði ~~og fleiri jarðir~~, svo og austurum fram í brúnir [illegible]. Þar er Ísavatn, með stærstu vötnum Vestfjarða. Í hólma vatnsins er bæði andavarp og álfta, en ekki nytjað. Silungur er og í því, en ekki til nota nema fjarlægðar.

Ísavatn

Rjúpnafell og Nónborg eru hæstu hnúkar

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

og rennur ofurlítið þar ~~fram~~ í dálitlum fossi fram af stallinum, tolpa mannhæð. Heitast er vatnið í Kraflanda af hverum þessum, nálega 100 stig, en í hinum í grendinni um 90 stig. Hverir þessir eru kallaðir Vesturhverir, og eru að eins fáir metrar á milli þeirra. Rennur vatnið úr þeim niður um engjarnar. Þar á mýrinni er ofurlítil tjörn, sem Kúatjörn heitir, með ylvolgu vatni: þar hefir nú verið gerð sundlaug. Sunnan undir Hellishólnum eru nokkrir hverir, sem heita Þjófahverir. Sunnar frá honum eru um þrír hverir, sem kallaðir eru Suðurhverir. Einn þeirra nefnist Bróghver. Í læk, sem úr honum rennur er fornlegt mannvirki, laug [illegible] þró, kölluð Grettislaug. Kemur það ekki illa ~~við~~ heim við Grettissögu, þar sem sagt er frá viðureign þeirra Grettis og Þorgeirs Hávarssonar, – þar sem hveralækir þessir falla í sjávar, er ~~[illegible]~~

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

lítill hver í sléttri klöpp, 30-40 cm breiður. Í honum bullar og sýður sí og æ. Þessi litli hver kallast Fríður. Í honum hafa börn og unglingar oft soðið egg, er þeir fundu í smalaferðunum á vorin. ~~Fullorðnir áttu og oft erindi þangað með egg fyrr á árum.~~

Tvö vötn eru neðan við engjarnar, Langavatn og Neðravatn. Langavatn leggur sjaldan eða aldrei á vetrum. Fyrir neðan vötn þessi heitir Vatnsnes. Er þar góð hrossagaunga. Nálægt vötnunum eru og heitar uppsprettur, sem heita Einrúgsi. Annars eru heitar uppsprettur um hverfið Reykjahlíð nær því óteljandi. Fjöllin eggja, Hálma og Skerja er ~~eru~~ þar fyrir landi: Stórist & Húsey. Þar var löngum haft fé á ~~að~~ útigangi ~~[illegible]~~ og menn yfir því. ~~[illegible]~~ Fólk þar um eitt skeið árið reint. Nú mun því ~~öllu~~ lokið bæði fjárgeymslunni og þeim búskapnum

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

til slægna og útiarbeitar. ~~(Dugnaðarmenn hafa oft búið þar vel, svo duglegir við~~ ~~mesta það á mörk.)~~ Um miðja 19. öld bjó þar Sumarliði Brandsson, dug[illegible]i maður og greindur vel. – Hafði hann beitarhús fram í ~~Kallabotni~~ Kallabúðum dalbotni og flutti þar af. Sonur hans sagði, að þá hefði verið svo mikil silungsveiði í ~~Kalla-búðum~~ Þorskafjarðará, að faðir sinn hefði ~~eitt sinn~~ einu sinni átt fimm tunnur af söltuðum silung til vetrar, og auk þess, sem neytt var daglega allt sumarið.

Eitt sinn fengust 120 silungar í einum drætti í ánni. En í þyngsta drættinum fengust ekki nema 30, og var þá léttasti silungurinn tólf merkur (3 kg) en sá þyngsti 24 merkur. ~~Hafði þessi hét~~ Brandsson þessi var sannorður og greindur. 1) ~~Nóta~~ netamáls: ~~Tómas af sonum Sumarliða, var Sumarliði gullsmiður í Ödey, og síðar fór til Vesturheims. Síðar bjó í Kallabúðum Gísli Sigurðsson, og hinn mesti ...~~ og

Nóta með gát.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

(Þorgeirsdal)

Þorskafjarðarheiðarvegur liggur um Kollabúðadal, yfir Ófærugil og Nautatungur, upp á Hallsdal[illegible] Þorgeirsdals. – Annar vegur liggur um Þorgeirsdal, frá ~~Múlatúni~~ Múla. – Sá vegur var aðal-þjóðleiðin síðari árin, er hann halla-minni niður í Þorgeirsdal, enda var sá dalur þá jafnan vel ruddur, en vallend lengri, einkum, ef ekki náðist reiðfæri við Þorskafjörð.

Kollabúðadalur er einkar-fallegur, djúpur, með aflíðandi grónum hlíðum, nokkrum skógi og engjabrekkum. Tvö gil falla í dalinn: Ófærugil er að austan. Liggur vegurinn yfir það í miklum halla og mjög tæpri götu, sem margir eru smeykir við, einkum ef signt hefir. Þófirðingagil er vestan megin, með afar djúpum gljúfrum. ~~Heita þar Nautatungur, sem fara er uppi í dalnum~~ Engjar.

Þarfakomi

tindinn, en færri menn hafa klifið hinn lægri. Þar er ákaflega víðsýnt, sér um alla ~~tinda~~ hæstu tinda Vestfjarða, Breiðafjörð allan, og langt austur um heiðar. Vaðalfjöll voru Matthíasi Jochumssyni mjög hugstæð. Hann var sem kunnugt er fæddur í Skógum.

„Vaðalfjöll, horfa yfir fegri sveit
og hjörtungan forðum skógarreit
við Gullþóris fjörðinn fríða,"

kvað hann í eftirmælum um föður sinn. Og er hann lauk við ferð sína um fornar slóðir orti hann snjallt kvæði er hann nefndi Vaðalfjallabrag, og byrjar svo:

„Nú rís ég upp í Vaðalfjalla tind
og Vestfirðinga kveð í hinsta sinni."

Við Skóga eru tengdar ýmsar minningar frá fyrri og síðari tímum, þótt hælst sé þar kuldalegt. Að fornu hét bærinn Uppsalir, sennilega vegna staðhátta, og var landnámsjörð. Bjó þar fyrstur Oddur skrauti, faðir Gullþóris.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Þorskafjarðarþing (og síðar Kollabúðafundir) var háð, í landi Skóga, en þó miklu nær Kollabúðum, – á eyri við vaðalinn. Sér þar leifar fyrri búðatóftanna. Þar vógu Vésteins-synir Þorkel Súrsson, og þar var Ásmundur Vésteinsson ~~veginn~~. ~~[illegible]~~

Nokkur örnefni hafa varðveizt þaðan frá landnámsöld. – ~~[illegible]~~ Stallsfjall dregur nafn af horfinni Stalli, sem Gullþórir [illegible] eftir föður sinn. – Þrællagata heitir þar, sem Þórir feldi [illegible] son Þorbjarnar. – –

Yfir Þorskafjarðarvaðal, er farið um lágsjávað af Vaðaleyri, niður undan Skógum.

Kollabúðir eru í fjarðarbotninum austanmegin, í mynni Kollabúðadals, og undir fjallsmúla, sem nefnist Tögl. Þar liggur vegur um Kollabúðaheiði í Staðardal í Steingrímsfirði;

Kollabúðir hafa lengum verið taldir [illegible] miklir, en [illegible]

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

skyldi linstvis af honum sjálfa. ~~(Þar því langskemmt fyrir sig)~~

Linnarstaðir eru skammt þaðan, innar með firðinum. Dregur bærinn nafn af þeirri drikkinn, drikkinn, viðkomu Gull-Þóris. ~~Synir hennar tveir, fóstbræður Þóris, voru jafnan kallaðir Linnarsynir.~~ Hestshólmi er þar ~~[illegible]~~, neðan við bæinn, fast við land. Munnmæli herma, að þar hafi Linnskær ~~[illegible]~~, hestur Þóris, verið lagður spjóti til bana; en hann kom sundmóður að landi; og dragi hólminn nafn af honum. Linnsko[illegible] var gamall klaufari, alinn á korni sumar og vetur. Reið Þórir honum yfir Þorskafjörð, gafst um flóð sem hjörni, segir sagan.—)

√ Linnarstaðir hafa stórt bú og gras- -gefið, hefir það verið sléttað og grætt út. ~~Aðrar landnefndar menn sögðu og Hofsstaðanna~~. Skógur nokkur ennþá á L.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

landi jarðarinnar, ~~þar var fyrrum sveit~~.

~~Engjaðar og engjaðarbændur hafa búið á Kvínarstöðum síðastliðin fimm til sex árin. Nú búa þar þrjár systur samlagsbúi, ógiftar.~~

Skógar eru ennþá innar með firð-inum. Standa bæirnir nokkru hærra en aðrir bæir við fjörðinn. Tún er þar fremur lítið, engjaslægjur á fjalli. Er allt landið smáhallandi hjallar, en ekki bratt, líð neðan þakið grjóti, kjarri, lyngi og grasi.

Beint upp af bænum er einkennilegur * stuðlabergsdrangur, þar sem heita Vaðalfjall, um 100 metra hár, en á sjöunda hundrað metra yfir sjó. Sést hann víða að, ~~blasir~~ sunnan yfir Breiðafjörð * blasir hann við, og er hafður fyrir mið í Oddbjarnarskeri. Efst er drangurinn klofinn * og nokkuð hærri annars vegar. Mælt er, að enginn maður hafi klifið hann á hæsta [illegible]

mið

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Komi:

33.

~~brattar, en grasi grónar upp undir brún.~~

Þorskafjarðarheiði liggur hátt, mestur hluti hennar. Var hún fyrrum talin hálf önnur þingmannaleið milli bæja.

~~Fyrrum~~ var ~~talið~~ jafnlangt á fjórar kirkjur frá Kollabúðum: Staðarkirkju í Reykjanesi, Staðarkirkju í Staðardal, Gufudalskirkju og Garpsdalskirkju.

Múli í Þorskafirði (Múlakot nefnt stundum) er vestasti bær Reykhólasveitar.

Þetta á að koma.

~~Er hann stuttri bæjarleið út frá fjarðarbotninum að vestan, undir fjallsmúla milli fjarðarins og Þorgeirsdals, sem skerst þar fram, samhliða Kollabúðadal, fram að Þorskafjarðarheiði.~~

Það er fremur lítil jörð, en notagóð, ~~slægjur~~ langt til slægna, en landrými mikið, er sandland gott+ og nokkur skógur í Þorgeirsdal.

Á landnámsöld bjó þar Eyjálfur faðir Vafspjara-Gríms (sbr. Þorskfirðingasögu)

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

2

Tveir smáfirðir skerast inn úr Þorskafirði vestan megin. Hofstaðafjörður vestar, og Djúpáfjörður austar. Þeir eru báðir nálega hálfr vika gáðan að lengd, en svo grunnir, að þeir þorna að mestu um stórstraums. Er þá Djúpáfjörður sem skrúðgrænt stór-engi yfir að líta, því að hann er allur vaxinn þéttum marhálmi. Álftir héldu sig þar áður svo að hundruðum skipti, og gerðu þá allmiklum usla í marhálminum. Síðari árin munu þær hafa lagst þar frá.

Þorskafjörð fjarar einnig mikið, svo að ríða má hann fulla mílu frá Bjarnar-bakki. Nokkru utar þornar fjörðurinn algjörlega inn á fjöru, nema örlítill áll, sem jafnan er rennandi af straumi; svo ekki festir þar ís, nema í aftaka frostum þótt hestheldur sé, bæði fyrir utan og innan. Áll þessi nefnist Kóngavaðir. Friðrik prófastur Jónsson á Stað, ætlaði að sundríða álinn, ásamt Páli syni sínum sumarið 1840. Páll ‡ komst af, en Síra

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar. © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Gufudalssveit

nær frá ~~Miðhúsá, að~~ Klettshálsi vestan megin Kollafjarðarbotns, að Miðhúsá. — Gufudals-háls skiptir sveitinni að austan í tvo hluta, sem stundum voru kallaðir: Suðursveitin og Kollafjörður. 1—2

Gufudalsháls er allhár fjallarani, sem gengur suður úr Reiðhalsfjallinu (Reipshóls-?) ~~Reipshólar~~ ~~sem er á milli Gufu~~ Kolla-fjarðar~~heiðar~~ og Þorskafjarðar~~heiðar~~, en ~~fram af botni Laugadals. Hann er nálega 900 m. hár, og því með hæstu fjöllum Vestfjarðakjálkans.~~ Gufudalsháls er brattur og erfiður yfirferðar. Liggur um hann alfaravegur. — Talið var, að 19 sneiðingar væri upp að fara að austan verðu í hálsinum. Jarðsími liggur yfir hann. ~~Framan undir hálsmúlanum er bærinn~~ Skálanes- Milli Reykjaness og Skálaness skerst Þorskafjörður. Hann er talinn tvær vikur sjávar, frá Skútunaustum vestan í Reykjanesi, inn að Kollabúðum.

Útstrikanir með blýanti takist ekki til greina.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

3.1 Reykhólasveit.

Í daglegu tali, ~~innsveitis~~ er Reyk-hólasveit skipt í þrjú byggðarlög, eftir staðháttum: Innsveit, Reykja-nes og Þorskafjörð.

Innsveitin er talin frá Hólum að Hyrningsstöðum við Berufjörð. Hreppaskil Geiradals og Reykhólahrepps, eru milli bæjanna Kletts og Hóla. Þarna er á all-löngu svæði, einkenni-legir vall-lendishólar ~~að~~ fagurlega gerðir og iðgrænir, eða ~~næstu~~ öllu heldur klettastapar og hlíðar, klæddar vall-lendisgróðri; smáhólma græni fyrir landi.– Þegar vestar dregur í sveitina, taka við fjallbrekkur lyng-grónar hið efra. Grunnir dalir og lægðir skerast þar inn milli smáfella, ~~sveipaðar~~ er sveipuð eru marglitum

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

lynggróðri. Fell þessi er bæði ein-
-kennilega ~~fallega~~ lögud, og litfríð. Veg-
-urinn liggur í ~~M~~ melgötu með
hlíðarrótunum, en öslendar engjar
leggja sig rétt undir fjörðinn.

Borgarnesið lykur um Króks-
-fjörð að vestan. Fremst á því ~~eru~~ er
einkennilega lagaður ~~ar~~ Klettahnúður,
sem ferðamenn veita jafnan athygli.
Nefnist hann Bjartmarsstein
eða Pjattarstein. Gamalt fólk
trúði því, að þar væri álfakaup-
-staður, og sögðu munnmæli, að þar
hefði jafnvel sést hafskip fljóta fyrir landi.
Vestan megin Borgarness skerst inn
Beufjörður. Þar er skógur all-mikill í
hlaðarbrekkunum og upp um ásana.
Ennbær þann umlukti skógarkjarr
svo að segja á alla vegu.

Þjóðvegurinn vestur að Djúpi og út
yfir Þorskafjörð, liggur yfir lágt eið ~~við~~
skógi vaxið, ofan við bæinn Hróðal.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Reykjanes fjallgarðinum klofnar þar algerlega, svo að heita má, að segja liggi þar á jafnsléttu, yfir öldumyndað slöðjlendi. — —

Bæir þeir, sem telzt til Innsveitarinnar eru þessir: Fyrst Hólar. Bær sá stendur næstur sjó, austan Kvíslarfjarðar. Það er smájörð, fremur nýt til búskapar, en notasæl talin.

Kambur er næsti bær, stendur hann undir sunnanverðu grasi-grónu felli. ~~Bæjarstæði og útsýn er við brugðið fyrir fegurð.~~ Bæjarstæði á Kambi og útsýn þaðan um Bæjarfjörð og sveitina er við brugðið fyrir fegurð. Landrými er þar lítið, en grasgott. Kambur er nú ágætlega bætt jörð og vel húsuð. Eyðihjáleiga er í landi jarðarinnar er nefnist Litli Kambur.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Mikil og góð hús hafa verið reist í Bæ á síðustu árum.

Bær í Króksfirði, er örstutta bæjarleið frá Kambi, austanvert í mynni Bæjar-dals. – Bær er stór jörð, og hefur lengstum verið vel setin síðastliðin 60 ár. – Þar var lengi læknissetur og síðar póstafgreiðsla. Tún er þar stórt, engjar all miklar og landrými mikið í Bæjardal, en um Bæjardal liggur heiðarvegur norður að Arnkötludal í Tungusveit. Dalurinn hét að fornu Steinólfsdalur. Dró hann nafn af Steinólfi lága, sem bjó í Fagradal að Steinólfshjalla (sbr. Þorskfirðingasögu). Á Bæjardalsheiði hafa margir menn orðið úti eða hrapað.x)

Gunnarshús og Bæjarhús eru eyðibýla-lendur í Bæjarlandi (sbr. Johnsens Jarðatal). Selför var fyrrum í Bæjardal frá Bæ.

Mýrartunga stendur vestan við Bæjará á sléttum mýrargötu, nokkuð nær sjó

---

x) Þar á meðal maður að nafni Hafliði, og hefir [illegible] Pálsson skrifað um hann reimleikasögu.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Friðrik fell af hestinum og drukknaði. Er Páll kom yfir, sá hann hest fiðrar síns koma syndandi, en föður sinn sá hann hvergi. Lík Séra Friðriks fannst aldrei. Það var gömul þjóðtrú, að sauðganga væri neðanjarðar milli milli Þorskafjarðar og Steingríms-fjarðar, og héldu sumir, ~~[illegible]~~ að séra Friðrik hefði sogast í svelg þenna.

Landslagi í Gufudalssveit er svo háttað, að undirlendi er þar ekki, nema mjó ræma með sjó fram, og eyrar ~~[illegible]~~ fram úr Djúpafirði og Gufufirði. ~~Lágir~~ snarbrattir fjall-~~garðar~~ rananar skagast frá Vestfjarða hálendinu fram á hvert nes. Gufudalsháls er ~~[illegible]~~ hæstur. – Hallsteinsnesfjall ~~[illegible]~~ milli Þorskafjarðar og Djúpafjarðar, er um ~~[illegible]~~ 466 m. á hæð, þar sem ~~hann~~ það er hæstur. Er ~~[illegible]~~ það gróið vel, sauðland gott, með allmiklum slægjum frá sex bæjum. Póstleiðin yfir fjall þetta nefnist Hallsháls. ~~[illegible]~~ Grónnes fjall er milli Djúpafjarðar og Gufufjarðar. Yfir fjallið liggur.

~~[illegible]~~ ásar, sem heitir Óðrjúgsháls, ekki hár en brattur; ~~en er ekki mjög hár~~.

Í Suðursveitinni munu á flestum bæjum smá-leifar af birkiskógi; en fara þverrandi. Blómlegastur mun Teigsskógur í Hallsteinsneslandi. Þrátt fyrir hann nær út og suður, og jarðvegur þar víða góður. Skógarkjörr eru og í Djúpadal, Djúpafirði, ~~og Bekkudal~~ og á ~~Melanesi~~.

~~Fyrir vestan Gufudalsháls~~ Vesturhluti sveitarinnar frá Skálanesi að Kollafjarðarbotni er svipað landslag. Fjalla-Strandið er að mestu bein, en á einum stað gengur eyri fram í fjörðinn. Frá ásunum, sem liggja niður af Gufudalshálsi, er all-blómlegt skóglendi í lægri svæði niður með fjörðunum. Undirlendið ~~með fjörðunum~~ er víðast all-vel gróðursælt og búfjárhagar góðir.

Byggðalýsingu Gufudalssveitar skal nú lýst nokkuð, og talið austan frá.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Hjallar eru næst Múla í Reykhólasveit. Milli bæjanna gengur langur dalur og all-frjósamur, er Þorgeirsdalur nefnist og á [illegible] er gilið. ~~Er skuplit hann~~ Fremstu hlutar dals þessa nefnast Neðri og Fremri Fjalldalur, og er þá í sameini komið á Þorskafjarðarheiði. Heitir Fjölskyldaholt, þar sem vegir skiljast um Kollabúðadal og Þorgeirsdal. Á Fjölskyldaholti er safn af smá-vörðum, sem hlaðnar hafa verið af vegfarendum heiðarinnar. Sumir gera sér að skyldu að hlaða þar smávörðu, er þeir fara um Þorskafjarðarheiði, og ávallt skal svo gert í fyrsta skipti, er vegfarandi kemur þar. — Jón Magnússon, er var Vestamlaðs-prestur um skeið, lagði vegina um Þorgeirsdal, nokkru eftir miðja síðustu öld.

Túnið á Hjöllum liggur gaðan kipp frá sjó í hallandi fjallsmála. — Hefir það jafnan verið vel ræktað. ~~Jón bóndi~~ f(~~Frímannsson, sem bjó þar svo um langan aldur fyrir síðustu aldamót,~~ gerði þar

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

~~[illegible]~~ Slægjur eru þar ~~[illegible]~~ allmiklar á fjalli. — ~~[illegible]~~ Af forna var því trúað að öllum búnaðist þar vel í tólf ár, en úr því mundi hamingjan snúa við þeim baki, svo að ýmis ólukka og mótlæti mundi að þeim steðja. — Sagt var að um langan aldur hefði engum tekist á ~~[illegible]~~ að búa þar lengur en tólf ár. Þar til Þór Finnsson kom þangað seint á 19. öld ~~var~~ hann hvergi hræddur við slíkar kerlingabækur. Mun hann hafa búið á Hjöllum frá því um 1860, og fram undir aldamót. Beið hann þar aldrei hamingjuhnekki.

Þórisstaðir eru næsti bær við Hjalla ~~Landastígurinn [illegible] frá Kálfá að Bakka, litlu [illegible]~~. Landkostir og staðhættir eru svipaðir á jörðum þessum. (~~Þórisstaðir eru meiri jörð, en talið er þar vorbetra og skjólasamara í norðanátt~~.) Slægjur voru allmiklar á báðum þessum jörðum langt fram á [illegible]

[illegible] tekið ekki [illegible]

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Afjáldar er næst bar út

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Bæjardalur vestan árinnar liggur undir Mýrartungu. — Hún er þar minna en í Bæ, en engjaslægjumeiri, og landskostir svipaðir. Hefir Mýrartunga jafnan verið talin velsæl jörð. (~~Bústofn hefir og jafnan verið þar góður, og er svo enn~~). Í Bæjardal er Mýrartungusel. Voru þar höfð beitarhús fyrir miðja 19. öld, hætt þar af, en vitjað húsa að heiman þótti það þrekraun mikil.

Gestur skáld Pálsson var uppalinn í Mýrartungu.

Vestan við Bæjardal gengur fram aðlíðandi fjallsás, sem heitir Gillastaðafjall. Klettaborg er á fjallinu, sem heitir Geitafell, og niður með því Geitá.

Gillastaðir eru þar skammt vestar, allstór jörð, og engjajörð. Þorvaldur Vatnsfirðingur var brenndur inni á Gillastöðum 1228.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Klukkufell er skammt vestan við Pállastaði; nokkuð minni jörð, en svipuð um landshætti. Þar gengur fram grösugur dalur, Laxárdalur. Um þann dal liggur fjallvegur í Þiðriks-valladal í Hrófbergshreppi.

Fyrir vestan Laxárdal, er lágur fjallsás, sem heitir Munaðstungufjall. Þar með því ~~b~~ gengur dalur, óbyggður, grunnur en grösugur, er nefnist Naðar-dalur.

Munaðstunga er í oddanum milli Naðurdalsár og Geitár, er báðar falla í Laxá. Er það lítil jörð, en notagóð og sauðland hið bezta. — Að líkindum hefir Ketilbjörn, fóstbróðir Gullþóris, búið þar. Heitir enn Ketilbjarnarhlaup í Laxá.

Hríshóll (Hrísahváll) stendur sunnan undir lágu, ávölu, skógi vöxnu felli, sem heitir Hríshólsfell. Jörðin hefir

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Student, sem Erlendur presta, í afturkla Hríðarbyl, er hann var að fé. ~~Átt~~ Var mælt, að ~~hann að hafa~~ hefði fundizt illa útleik-inu á Hvítakletti. - Í tíðavísum Jóns Hjaltalíns er þó talið, að Vigfús hafi orðið úti.

Neðri-Gufudalur er yfirleitt land-kostajörð hin mesta; ~~þótt túnið sé~~ ~~löpast~~ vart ~~slík fleytingsjörð sem Fremri-Gufudalur~~.

Vestan ~~vert~~ við Gufufjarðarbotn er bær, sem heita ~~Hofsstaðir~~, lítil jörð og nytagóð, byggð úr Gufudalslandi: ~~Túnið er þar lítið, engjar góðar og beitiland.~~

Skálanes er næsti bær við Hofstaði og vestan megin fjarðarmynnis. Það er heyskaparjörð góð, ~~túnið stórt og grasgefið, en vantar töðuslægjur utan túns~~. - Útigangur góður. Lítilsháttar æðarvarp er þar í hólmum, og nokkur vorkópaveiði. Eyðikot er í landi

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

jarðarinnar, ~~nefnt sel. Jarðabók Johnsens kallar Kiðaberg og telur eyðijörð.~~

Kleifastaðir er næsti bær við Skálanes, inn með Kollafirði að austan, lítil jörð, hög og notagóð. Þar er og dálítið æðarvarp og vorkópaveiði.

Galtará er stutta bæjarleið innar. Það er rýrðarkot, ~~með litlu túni og litlum slægjum~~. Skóglendi er nokkuð nálægt bænum. — Utan við Galtarána, sem bærinn dregur nafn af, liggur vegurinn niður af Gufudalshálsi. Þar, í niðri hlíð er [illegible] fjallsins, sem farið er efst og nefnist [illegible]dalsfjall. Neðan við fjallinn er stundum harðfenni, svo að ófært verður, ~~en glæfralegt fyrir innan. Vegurinn er þó þarna á [illegible] fjallsranans milli árinnar og gilsins~~: Allbratt er niður af fjallinu, en þó engir klettar. Þar rétt hjá götunni eru 3-4 [illegible] þrír nokkuð stórir steinar. Líkjast þeir smákofum,

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

og Kirkjan hafa staðið á vall-lendis-
-grundinni nálægt ánni. Skömmu
fyrir 1840 hljóp Álftadalsá á túnið
í stórrigningu, með aurkasti og óskóp-
-um. Prestur ~~[illegible]~~ óttaðist þá
hættu af ánni framvegis. — Tók
hann því það ráð, að færa bæinn
og peningshúsin upp undir hlíð-
-ina, þangað sem áin gat ekki náð
til, þótt túnstæði væri þar bæði
illt og lítið. Kirkjan var þó
ekki færð, né kirkjugarðurinn, ef
til vill vegna þess, að varla er völ á
hentugri kirkjugarðsstæði annars-
-staðar, — þótt illt sé þar vegna votlendis. ~~þó að grundin sé
svo vatnsmikil, að vatn komi þar í
grafir.~~ ~~(Kirkjan hafa verið nýlega
byggð um þetta leyti.)~~ Um 1840,
færði séra Guðmundur Guðmundsson
bæinn aftur niður á kirkjustæðið,
hús og það þá var nefnt. Hefir

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Gufudalsá aldrei valdið tjóni síðan.

Lækur rennur eftir Gufudals túni, ~~og nefndur nefndur~~ sem nefnist Kirkjulækur. Munnmæli töldu hann gjöfnast við kirkjildi sökum veiðisældar. Hefði lækurinn verið svo ~~feik~~ fiskauðugur, að gefnarn hefði mátt sölja í hann nokkurn silung í máltíðina, ~~þegar~~ en leið og soðningarpotturinn var settur á hlóðir~~nar~~. Var mælt, að ~~og talið~~ Vættin hefði aldrei ~~að~~ ~~hafa~~ brugðist vor og sumar.

Sagt var það um prest nokkurn, er kom til brauðsins eftir miðja nítjándu öld, að hið fyrsta, sem ~~hann~~ spurði~~st~~ um, er á staðinn kom, var það hvar silungalækurinn væri. Lækurinn fellur í Gufudalsá. Rétt við túnið, hjá ánni, er harðbalaklettur, kallaður Hvítiklettur. Munnmæli segja, að þar hafi aftur-gangan Stokkfrú. [illegible] [illegible] [illegible]

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

bakkans megin, Brekkufjall að austan ~~vestan~~, en Gufudalsháls að vestan. Í dalnum eru tveir bæir, Fremri- og Neðri Gufudalur. Gufudalur er landnámsjörð, og dregur nafn af Katli gufu, er þar nam fyrstur land. – Óbyggður dalur, er kallast Álftadalur gengur til hánorðurs úr aðaldalnum. ~~Skiftir áin úr honum löndum jarðanna. Kemur hún í Gufudalsá framan við túnið í Neðra-Gufudal.~~ ~~Bærinn~~ ~~[illegible]~~

Fremri-Gufudalur hefir jafnan verið talin vildisjörð, sakir landgæða, landkosta og mikilla slægna. Aurskriða eyddi miklum hluta túnsins ~~fyrir~~ ~~[illegible]~~ fyrir síðustu aldamót, og lækkaði þá jörðin í hundraðatali, en síðan hefir skriðan gróið að mestu ~~miklu~~, og ekki runnið á túnið að ráði síðustu árin. – ~~(Löngum hefir mönnum búnast vel í Fremra-Gufudal.)~~

Neðri-Gufudalur er kirkjustaðar-bene-
-ficium – og nú þjónað frá Stað á
Reykjanesi. – Prestsetur var þar jafnan
fram yfir aldamót, sem Guðmundur ~~síðast prestur~~
Guðmundsson var þar síðastur búsettur
presturinn. Í Gufudalssókn eru, ~~auk~~ og
þrír bæir í Múlahreppi;

Land Neðra-Gufudals liggur frá
Álftadalsá og vestur út fyrir fjarðar-
-botninn. Dalurinn er þar allbreiður
hlíða á milli; flatlendur og grösugur.
(~~Engjar eru þar grasgefnar, og [illegible]~~
~~grasgóðar mjög. Menn gjör falla~~
~~á engjarnar nærst í dalnum innanverðum,~~
~~og bera á þar leir~~) Helzt virtist
sem ~~[illegible]~~ fjörðurinn hefir náð
all-langt fram eftir dalnum að forna, en hafi
smám saman fyllst af árframburði.
~~[illegible]~~. – Nærst eru þar óshólmar
er sjór fellur yfir um stórflóð. Hey af
þeim er talið jafngilda betra bæði.
frá forna fari ~~[illegible]~~ [illegible]

tekið með

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

hafi verið frilla Hallsteins goða. Talið
er að leiði hennar sjáist í Grænsbúinu.

Brekka stendur austan megin Gufufjarðar
undir lágum fjallsmúla, milli Gufu-
-dals og Brekkudals. – Grunnur dalur
gengur þaðan upp að Ódrjúgshálsi,
vaxinn lyngi, smákjarri og grasi.
Upp af honum er fellið ~~einkennilega~~ bergmyndað,
~~bjargað~~ fagurt, nokkuð bratt en þó gróið.
Túnið er að mestu slétt og allstórt,
útsýn vítt og fagurt suður um
Breiðafjarðareyjar, bæði innri og ~~aðra~~
um Skarðsströnd. Má segja að á
Brekku sé fagurt fjær og nær um að
litast. – Refir hafa og löngum
hafst við ~~haldið sig~~ í Gufufirði neðan við túnið.
Skammt austan við Brekkubæ er
lág bogadregin grashlíð, sem heitir
Barmur. Neðanvert við hlíðinni er
gata, sem heitir Einstigið. Neðan við
Einstigið er Klettabrík, sem heitir

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Skorhamar. Það er í gjá niður hamra
manngengt og hlaðið uppí. Þá sögu er
þar um, að Erlendur prestur, ~~er síðar einn~~
~~var~~ í Gufudal var þarna á ferð; en aftur-
dönsk að uppruna
-ganga, sem ~~stóð niðri nafninu~~ [neðra var]
Stokkfrí, og gekk í Stigavelinum, sem
þá var fálátt, gafst um menska menn
sem drauga, vildi varna honum leiðina
hvort heldur hann leitaði út að fara
Einstigið eða neðan ~~leiðina~~ út hamr-
-arinn. Smeygði Stokkfrí sér
ávallt gegn um gatið og skaust í
veg fyrir prest. Eftir það lét
hann hlaða upp í gatið.

Brekka hefir jafnan verið talin
nytjajörð. og ~~flestum hefir~~ [búnast] ~~farnast~~
~~þar vel.~~

(~~Samvalt kyrrlátt er sumarveðrið~~
~~í Brekkudal, er heitir~~ Húsgafl.)

Gufudalur gengur beint fram af
Gufufirði til austnorðurs. Langt til
[illegible]

Einkaskjálasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Í lækjarskorningum milli Djúpadals og Miðhúsa, skammt ofan við veginn, er allvíða mikið af silfurbergsmolum, sumum stórum og örsmáum.
Sömuleiðis var [allmikið] ~~töluvert~~ af silfurbergi í gilfarvegi ofarlega í fjallinu, upp af Djúpadalsbænum. Molarnir voru þar stórir, en ~~mest litlir~~ (gulir að lit) og því taldir lítt nothæfir.

[Einu] ~~Eitt~~ sinni (1911) var um það ráðagert að stofna félag til öflunar og vinnslu silfurbergs þessa, ~~þótti því~~ ~~[illegible] þússu í [illegible] þó í álitum um það mál og feitt silfurbergsmola~~ ~~og lét [rannsaka] álitum þó~~ — en við [vísindalega] álitum ~~[silfurbergsins]~~ ~~og~~ ~~stórfallar malar á við og dreif í hlíðinni~~ þótti ekki tiltækilegt að efna til félagsskapar í þessu skyni.

Nokkru utan við Hvaðabæinn er ~~[illegible]~~ ~~býður~~ Miðhús, ~~lítil~~ [eyðijörð] jörð, [nú] ~~og nú í eyði, en víst~~ nytjuð frá Djúpadal.
~~Um [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]~~

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

miðhúsamel 16

~~Miðhúsum og í Mýrarlend, sem áður segir. Varð því jafnan að sæta fjöru. Er leiguvar fleytt þaðan áður fyrrum.~~

~~Utan við Hálsá, sem skilur lönd Djúpadals og Miðhúsa, liggur þjóð- vegurinn yfir í Brekkudal til Gufufjarðar, sker Nefnist hann og þennan liggur fjallvegur. Nefnist hann Ódrjúgs-háls.~~

þetta á að standa

Grónes. er næst Miðhúsum. Stendur bærinn undir lágum fjalls-múla yzt á nesinu milli Djúpa-fjarðar og Gufufjarðar. (~~Tún var þar allstórt, en ekki að sama skapi grasgefið, engjar þennan rýrar, en sauðbeit góð~~). Æðarvarp var þar talsvert, og nam svo lengi. Jörðin er nú í eyði en nytjuð frá Brekku. Útsýni á Grónesi er einkar fagurt. (~~Nokkrar smá-eyjar, sem þar eru fyrir landi, auka á fegurðina~~)

Grónes er talin landnámsjörð. Forn munnmæli herma, að Gróa

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Hallsteinsnes, er að mörgu góð jörð, land-
-rými er þar víð, beitilönd ~~góð~~ kjarnmikil,
Skóg hin besta slægjur ekki að sama skapi.
Útigangur er þar í bezta lagi, bæði
~~fyrir~~ sauðfjár og hrossa.

Allmikið skóglendi er í landi jarðar-
-innar, þar á meðal svonefndur Teigs-
-skógur, einn stærsti og fegursti skógur
á Vestfjörðum ~~þar um sveitir~~. - ~~Staðarkirkja á Reykja-~~
Komi: ~~nesi átti þar raftskóg~~, ítölu, ~~er nú mun~~
~~lítt sem ekki notað.~~ Í skógar-
-jaðrinum við svonefnda Flókaá, er
eyðibýli, sem nefnist Flókastaðir, að
líkindum afar fornt nafn. Síðari árin
er þarna kallað Hallsteinsnessel. Þar,
utan við bæinn við svonefnd Fagrahlíð.

Vestan við túnið gengur fram lélig slétt ~~flatlent~~
nes, sem nefnist Sólheimatangi.
Þar eru fornar bæjarrústir. Hét ~~þar~~
~~kotið~~ Sólheimar. ~~Sér þar enn fyrir~~
~~túngarði.~~ - Ysti fjallsmúlinn, vestur
af bænum, heitir Borgarhorn. Það á

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

sína sögu. En það munnmæli, að örn hafi hremmt þar barn, og flogið burtu með það að móðurinni ásjáandi.

Nokkur söguleg örnefni eru þar í landinu t.d. Grenitrésnes, þar sem grenitréð H~~tréð~~ mikla kom á land, það er þór sendi vini sínum Hallsteini. Hafði Hallsteinn blótað þar til syni sínum sjö vetra gömlum. – Einnig er þar Goðhúsahvammur með hoftóft Hallsteins og þrælaklif þar sem hann hengdi þræla sína. Þá er hann fann sofandi í Saltheyjum út saltgerðina.

Austanvert við miðjan ~~er~~ Djúpafjörð er Barmur. Þar er landrými mikið, sléttlendi, ~~mikið~~ stórt uppi á fjalli og niður við fjörð. Grasgefið tún, búfjárhagar ágætir allan ársins hring.

Innan við Hálsá tekur við landsspilda, sem kallað er Mýraland. ~~það er gróið með vöxtum skógarkjarri, smáhæðótt og víðast votlent~~. Landsvæði þessi, liggur milli Miðhúsa sem er aðalbýli

Komi

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

~~heima ~~~~[illegible]~~ ~~fjárdarinnar~~

heimalega fjárdarins, en er nú [illegible]-dalshverfi. ~~Jardabók Johnsens telur, ad býlid Kot, hjáleiga frá Midhúsum, hafi ádur verit í Mýralandi. Sídar var þad nefnt Mýralandsdal) Bentahús frá Midhúsum voru þar um midja sídastlidna öld.~~

þetta kom í allt.

Bærinn Djúpadalur stendur nedarlega í samnefndum dal, sem sannarlega ber nafn med réttu, liggja ad dalnum háar og brattar hamrahlídar á báda vegu. Dalurinn gengur heint inn af fjardarbotninum, í austnorður langt til fjalla. Ad midju hans ad vestan skerst annar dalur til nordurs, er heitir Hvardalur. Þar er lítilsháttar kjarrskógur. Frenst í Djúpadalsskógum kallast heimri og fremri Hvammsgeiri hlíd, enn þó eru þar um hvammar. Djúpadalur er vetrarkaldt[?]lega gott

heimri

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

sandland, ~~að sumarlagi~~, en vetrarríki
er þar allmikið. Merkur bóndi, sem bjó
í Djúpadal um 1870, kvaðst hafa fyrst
eftir fráfærur, fengið fjórðung smjörs á
dag undan 60 ám. Voru þær setnar
í svonefndum Smjörbrekkum. ~~Fyrir~~
~~og um miðja öldina, var haft beitarhús~~
~~framar í dalnum, er kallaðist á~~ Seli.
~~Þótti þar veðursælla, og styttra til slægna~~
~~og betur en heima.~~ — Tún hefir jafnan
verið all-stórt í Djúpadal, slétt, en mjög
harðlent. Engjaslægjur fremur rýrar.
Dalurinn er lítið nema slétta, en ekki
að því skapi gróðurgóður, ~~og~~ ~~[illegible]~~ verð-
-ist ~~sumum~~ hann valdur harðinda-
-legur (~~útsýni frá bænum og umhverfi~~
~~er þar ekki all-tilkomumikið~~).
Ýmsir merkir menn hafa búið í Djúpa-
-dal, svo sem afi og faðir Björns Jónssonar
ritstjóra og ráðherra. ~~Þaðan og lengi~~
~~[illegible]~~ ~~í Gufudal~~
Var Björn ~~Jónsson~~ fæddur þar og uppalinn ~~og ólst þar~~
~~upp~~ að mestu leyti.

Takist með.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

~~mestu bygðir,~~ vegna ~~[illegible] bæjar nokkur-~~
ar, að nú er þar víða gróðurlítið land og
berar skriður, ~~þar~~ sem áður stóðu [illegible]-
legar bjarkir, ~~[illegible]~~.
Þórisstaðaland nær langt til fjalls.
~~[illegible]~~. Þar á fjallinu
er Mjóavatn, ~~er Kálfá~~ kemur úr. Var
því trúað fyrrum, að nykur væri í
því vatni, sem bryti stundum af sér ísinn!
Þorskfirðingasaga getur þess, að Hrómundur
í Gröf hafi gefið Gullþóri land þetta.
Og ~~[illegible]~~ Guðmundur sonur
Þóris bjó þar eftir föður sinn. ~~[illegible]~~
síðan vita menn ekki um ábúð á
henni, þar til eftir 1840. Þá var jörðin
eyðibýli og lá undir Gröf. Voru þar
þá beitarhús. Um 1844 keypti Þórður
bóndi Þorsteinsson jörðina undan Gröf
og reisti þar nýbýli.
Þessi örnefni eru í landi jarðarinnar,
er geymst hafa allt frá söguöld: ~~[illegible]~~
~~[illegible] Kálfagljúfur, [illegible]~~

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þetta komi

~~Helgasteini~~, utan ~~Kálfár~~, ~~Styrbrekku~~, ~~sunnan á Hallahálsi~~. Flest ~~Það eru þessi örnefni kennd við menn, sem Gull-Þórir felldi í þessum stöðum~~. Í Búlkarnesi deyddi Gull-Þórir skip sitt, er hann fluttist að Þórisstöðum. Þá börðust þeir þar í Grímu, Þórir og Hallur á Hafi. ~~(við Hafsstaði)~~ Féllu þar Þórir og menn þeir þar grafnir. Til skamms tíma munu hafa sést til þess merki. Nú er fyrir brotið að nokkrum og kallað Byrgis-tangi, en enginn vafi er á því, að það er ? Búlkanes, sem sagan greinir frá.

Gröf er næsti bær við Þórisstaði. Þar var bænhús. Messaði Gufudalsprestur þar þrisvar sinnum á ári og fékk 8 skildinga fyrir messuna. ~~Fjögra stunda ferð var talin þangað úr Gufudal~~. Messur þessar héldust fram að 1840.

Nafn bæjarins mun dregið af því, ~~að víðar~~ við túnið er hár melhryggur, sem byrgir mjög fyrir útsýn. Liggur túnið í hvarfi ofan við melinn. Tvær götur liggja út og inn Grafarmel, efri og neðri gata. Rétt við neðri götuna sunnan ...

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

steindrangur, kallaður Kerling. Var
almælt um 1800 bjó í Gröf, bóndi er því hét
meðal manna og hagyrðingur góður,
gamansamur og hnyttinn. Hann orti
vísur um öll örnefni í landi Grafar
og Hörísstaða. Þar í er þessi vísa um
Kerlinguna:

Neðri götuna gáttu stillt,
gerðu slíkt að muna.
Og svo farðu, ef þú vilt
upp á Kerlinguna.

Gröf líkist fyrrnefndum jörðum um
landsnytjar; talið allgrasgefið, en
engjaslægjur minni en á hinum jörð-
unum, grasgóðar, en allar á fjalli.
Hið neðra er land jarðarinnar allmjög
vaxið kjarrskógi. — Uppi á hálsi er
Heimbrunavatn. Þar skammt frá er
hnúkur girtur klettum, sem heitir
Hrómundarfell. Dregur það sennilega
nafn af Hrómundi í Gröf, sem Þórskfirð-
-ingasaga getur um. Mun hann hafa

Allt þetta komi

10

~~við byggðar þar í fellinu.~~

Lítil fjallsöxl er norðar á hálsinum, næst Grafarhólavegi, sem kölluð er Eggjasleggja. Nafnið er svo til komið, eftir því, sem gamla sögur herma, að menn sem fóru um hálsinn, heyrðu þetta kvæðið hjá öxlinni:

„Eggjasleggja heiti ég,
dóttir Geirs og Gunnu.
Út var ég borin á botnlausri tunnu,
í sjálfri hvítasunnu."

Grafarland takmarkast að utan af Grímsstaðaá ~~litlum straum~~. Skammt innan við ána sér fyrir grasigrónum bæjarrústum, mjög fornlegum. Þar var sagt að búið hefði Grímkell launsonur Hallsteins á Hallsteinsnesi.

Yzt á ~~nestanu~~ nesinu vestan megin Þorskafjarðar er Hallsteinsnes. Það er allmerk landnámsjörð. Nam þar land Hallsteinn goði, sonur Þórólfs Mostrar-skeggs, en faðir Þorsteins surts.

Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur